

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Pavλίna Raučínová

Ježíšovo kázání v Nazaretě (L 4,16-30)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Náboženství se zaměřením na vzdělávání a katechetiku

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 4. listopadu 2013

Pavλίna Raučínová

Děkuji Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D., za odborné vedení práce a jeho rady, podněty a připomínky.

1. Úvod	5
2. Lukášovo evangelium	7
2.1. <i>Doba vzniku a místo sepsání</i>	8
2.2. <i>Autor</i>	8
2.3. <i>Literární a teologický charakter evangelia</i>	9
2.4. <i>Synoptická otázka</i>	11
3. Synagoga	12
3.1. <i>Vývoj instituce synagogy</i>	12
3.2. <i>Synagoga v Novém zákoně</i>	14
4. Nazaret	16
4.1. <i>Historie města</i>	16
4.2. <i>Nazaret v Novém zákoně</i>	17
5. Ježíšovo kázání v Nazaretě (L 4,16-30)	18
5.1. <i>Kontext a struktura textu</i>	19
5.2. <i>Synoptické srovnání</i>	22
5.3. <i>Výklad textu</i>	26
5.4. <i>Shrnutí</i>	30
6. Závěr	32
Použitá literatura	35
Seznam použitých zkratek	37

1. Úvod

Slovo - zdánlivě obyčejná schopnost. Slovo dokáže povzbudit, uklidnit, pohoršit i zarmoutit. Schopnost slova činí člověka zcela výjimečnou bytostí. Právě slovo totiž dává člověku neuvěřitelnou moc a svobodu. Činí ho správcem svých myšlenek, jež může vyslovit. Slova dávají nahlédnout do lidské duše a zase jen člověk vládne schopností slova ovládat či je formulovat. Lze je využít k dobru ale i ke zlu. Člověk si vlastně ani neuvědomuje, jak významnou schopností disponuje. Je jeho součástí. Když na začátku Janova evangelia čteme, že Slovo se stalo tělem (J 1,14), není to jen nějaký básnický obrat, je to významné prohlášení, ale to není předmětem této práce. Proč jsem začala psát o slově. Při čtení evangelií si uvědomíme, jak se Ježíš snaží lidem říci významné věci jednoduchým způsobem. Velmi často se stává, že mu lidé nerozumí a musí učedníkům ta podobenství ještě vysvětlovat a tak je to mu až do dnes. Ježíš mluví o našem bytí, o naší minulosti i budoucnosti, a má na to tady na zemi jen velmi málo času. Při srovnání s různými mysliteli, kteří své učení formulovali třeba i šedesát let, je jeho čas vyměřen jen krátce. To však postačí, abychom se zatajeným dechem znovu a znovu četli jeho učení a znovu a znovu nechápali a prostřednictvím Ducha svatého občas i pochopili. Když chceme ta podobenství a slova opravdu pochopit, nezbyvá než se ponořit do spousty materiálů a odborných výkladů. Co Ježíš řekl pár slovy, člověk musí popisovat a vysvětlovat, aby to pochopil. Odborníci a vědci rozpitvávají evangelia do nejmenších detailů. Příkladem může být i kněz. Součástí jeho života je kázání. Při mši svaté má vyměřený čas na výklad Písma. I on Písmo čte stále dokola a vždy objeví něco nového, něco, co předtím bylo jeho chápání skryto a on to pak předává v kázání dál lidem.

Úryvek z Lukášova evangelia, který je předmětem této práce, vlastně představuje takovou homilii. Když Ježíš káže v Nazaretě, tak jsou jeho slova pochopena, ale nejsou přijata a uznána jako pravdivá. A to se může stát i dnešnímu knězi. Stejně jako Ježíš může být vychvalován ale i haněn. Obojí je pak vtěsnáno do tohoto kázání v Nazaretu, Ježíš je zde vychvalován a hned na to také vyhnán. Srovnání s kněžskou službou se mi v tomto případě zdá příhodné. Zvláště pak v dnešní době, kdy je kněz na jednu stranu odmítán jako někdo zcela nepotřebný a na druhou stranu od něho lidé očekávají mnohdy i zázraky. Je až s podivem, jak lidé dnes vědí, co by kněz

měl všechno dělat a někteří vědí i jak. A v tomto duchu Ježíš přichází na sobotní bohoslužbu do Nazareta. Jeho postavení je ztíženo tím, že je zde doma. Mnozí ho znají od malička a to, co se s ním děje, si nedokážou vysvětlit a nechtějí také věřit, proto očekávají demonstraci jeho proměny. Místo toho slyší slova, slova, která přesně odhalují stav jejich nitra. Je to vlastně tak i s námi, proto nás evangelia stále tolik znepokojují, odhalují totiž stav našeho nitra.

Tato práce obsahuje šest kapitol. Práce začíná úvodem, kde se zamyslím nad daným tématem a popisuji, co moje práce bude obsahovat. Druhá kapitola bude zahrnovat popis Lukášova evangelia, přiblíží dobu vzniku a místo sepsání a také autora. Představím literární a teologický charakter Lukášova evangelia. Na závěr této kapitoly se budu krátce věnovat synoptické otázce. Třetí kapitola bude o synagoze. Zde synagogu vysvětlím etymologicky, osvětlím její historii, popíšu bohoslužby v synagogách a budu se zabývat synagogami v Novém zákoně. Další, čtvrtá kapitola bude o Nazaretu, o jeho historii a o tom jakou roli hrálo toto město v Novém zákoně. Pátá kapitola, která je ústřední částí práce, poskytne výklad Ježíšova kázání v Nazaretu v L 4,16-30. Bude začínat krátkým úvodem, kde popíšu obsah textu a zamyslím se nad textem vůbec. Pokračuji kontextem a strukturou textu, na začátku rozdělím epizodu do několika bodů a budu jej postupně popisovat v jeho souvislostech. Pak přijde na řadu synoptické srovnání, ve kterém porovnáím příběh s paralelními texty v ostatních synoptických evangeliích. Napíšu, jak rozdílně formulovali epizodu jednotliví evangelisté a kam ji zařadili ve svých evangeliích. Uvedu text, tak jak je napsán v Novém zákoně a rozdělím ho strukturálně. V této kapitole, budu vykládat samotný text podle jednotlivých částí, tak jak je rozdělím ve struktuře textu. Začnu příchodem Ježíše do synagogy, pak čtením z proroků, dále kladným přijetím a jeho příslovími, poté srovnáním a příběhy se starozákonními proroky, následuje záporná reakce a vyhnání Ježíše z Nazareta. Celou kapitolu uzavře shrnutí, které osvětlí ještě jednou, co jsem vlastně napsala v této kapitole. Šestá kapitola nabídne celkové shrnutí.

2. Lukášovo evangelium

V Bibli najdeme Lukášovo evangelium v Novém zákoně jako třetí ze čtyř evangelií. Ale co vlastně znamená slovo evangelium. Evangelium je v současné době jeden z literárních druhů, a slovo používané především k označení jedné z knih Nového zákona. Slovo evangelium se objevuje už v Homérově Odysseji. A to ve smyslu odměny za dobrou zprávu. Etymologicky je toto slovo jako dobrá či radostná zpráva doloženo až později, ale objevuje se ve významu profánním i sakrálním.¹ Novozákonní výraz evangelium vychází nejspíše ze Starého zákona, kde radostná zvěst zaznívá například v Iz 61,1. A tato slova můžeme slyšet z Ježíšových úst právě při kázání v Nazaretě v Lukášově evangeliu. Mučedník Justin hovoří ve 2. století ve své Apologii o „vzpomínkách apoštolů, které se nazývají evangelia“.² I evangelium prošlo mnoha diskuzemi. Jisté je, že při vyslovení slova evangelium si každý představí zvěst o Ježíši Kristu a to už po mnoho staletí. Lukášovo evangelium je jediné, které má pokračování, a tím jsou Skutky apoštolů. Evangelium je věnováno vznešenému Theofilovi (L 1,3).³ Je možné, že Theofil, což v překladu znamená Bohumil,⁴ byl zámožný křesťan, který dal podnět k sepsání evangelia a zároveň financoval vydání více opisů. Takovým osobám pak byla ve starověku obvykle díla připisována.⁵ Podobné věnování nemá žádné jiné evangelium. Lukášovo evangelium bývá označováno jako evangelium radosti a milosrdenství. Ježíš je zde popisován jako Pán a Spasitel všech, ten kdo hledá hříšníky, chudé a vyloučené ze společnosti. Toto milosrdenství však nijak neubírá na požadavcích, o kterých evangelium vypovídá.⁶ Lukáš si také zvláštním způsobem všímá žen a Ježíšovi matky Marie. Dalším specifikem je, že jsou zde příběhy z Ježíšova dětství. Církev si vybrala koncepci tohoto evangelia jako základ pro církevní rok. Počínaje adventem přes Vánoce, v době postní Ježíšovy cesty do Jeruzaléma, pašije, nanebevstoupení a svátky svatodušní.⁷

¹ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 61.

² Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 62.

³ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, s. 1170.

⁴ Srov. J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 511.

⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 108.

⁶ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 40.

⁷ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 109.

2.1. Doba vzniku a místo sepsání

Lukášovo evangelium vzniklo s největší pravděpodobností v letech 80-90 po Kr. Tomuto údaji nasvědčuje mnoho ukazatelů. Předmluva evangelia (L 1,1-4) dává tušit, že časový odstup od událostí, jež se v evangeliu popisují, je dost velký.⁸ Je zde užito Markovo evangelium, a to odkazuje na dobu po roce 70. O sepsání v pozdější době také svědčí to, že v obsahu Lukášova evangelia není tak patrné očekávání konce světa, nastává doba církve. Lukáš nejspíš věděl o zkáze Jeruzaléma v roce 70, což lze vydedukovat ze slov: „*postaví kolem tebe val, obklídí tě a sevřou ze všech stran. Srovnají tě ze země...*“ (L 19,43).⁹ Autor, který napsal Lukášovo evangelium, napsal i Skutky apoštolů a v těchto textech můžeme narazit na jasné příklady, že toto evangelium bylo sepsáno až v pozdější době. Některé formulace předpokládají smrt apoštola Pavla, například Sk 20,25-38 nebo 21,13. Symbolické postavení Jeruzaléma jako středu křesťanství naznačuje, že Lukášovo evangelium nebylo sepsáno po roce 100, protože to neodpovídá chápání 2. století. Lukáš píše z perspektivy třetí prvokřesťanské generace, kterou zajímá líčení historie dějin spásy. Další otázkou je místo sepsání evangelia. Achája je uvedena v prologu k Lukášovu evangeliu, který pochází asi ze čtvrtého století. Někteří autoři píší také o Římu jako o místě sepsání.¹⁰ Tato domněnka souvisí s tradicí, která předpokládá, že je to tentýž Lukáš, který posluhoval Pavlovi ve vězení (2 Tm 4,11).¹¹ Avšak místo sepsání se nedá s určitostí zjistit. Zřejmě se jednalo o nějakou církevní obec mimo Palestinu. Tradice hovoří o oblasti Řecka.¹² Jisté je, že ve skutečnosti tento údaj není zatím zjištěn.

2.2. Autor

Autora lze hledat podle dvou kritérií, tradice a svědectví evangelia. Podle nejstarší tradice napsal toto evangelium Lukáš. Byl to Irenej z Lyonu, který jako první nazval Lukáše autorem Lukášova evangelia, a to kolem roku 180 po Kr. Dalším „důkazem“ by mohl být Muratoriho zlomek, kde je podána zpráva o Lukášově

⁸ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

⁹ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 104.

¹⁰ Srov. dále P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

¹¹ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Theofile*, s. 11.

¹² Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 105.

evangelium: „*Třetí kniha je evangelium podle Lukáše. Tento lékař Lukáš po Kristově nanebevstoupení, když ho Pavel oddaného vědění (?) (nebo: znalého práva) vzal s sebou, je napsal svým jménem podle (jeho) názoru. Pána však v těle neviděl. A proto také začíná vyprávět, pokud mohl zjistit, od Janova narození.*“¹³ Starý prolog k Lukášovu evangelium je zřejmě nejpodrobnější, píše se v něm, že zemřel Lukáš lékař svobodný a bezdětný ve věku 84 let, a to v Boiotii. Ovšem tento prolog pochází až ze čtvrtého století.¹⁴ Tato tradice však zcela jistě vychází z Nového zákona. Když se podíváme do Nového zákona, zjistíme, že jméno Lukáš se tam vyskytuje třikrát. Fm 24 je Lukáš označen jako Pavlův spolupracovník; Ko 4,14: „milovaný lékař Lukáš; 2 Tm 4,11: „jediný Lukáš je se mnou“. Z evangelia se můžeme dozvědět něco o autorových schopnostech. Lukáš píše dobře řecky, lépe než ostatní evangelisté a zná helénistickou kulturu a je zde patrné jeho dobré literární umění. Mezi novozákonníky dlouhou dobu převládal názor, že byl křesťanem z pohanských kruhů. V poslední době se hovoří o jeho dobré znalosti židovské zbožnosti. A to by mohlo znamenat, že byl žid. S největší pravděpodobností patřil k bohabojným. Kde Lukáš přesně žil, se neví, ale mohla by to být helénistická oblast židovskou diasporou.¹⁵ Často se mluví o tom, že Lukáš byl lékař. Takto např. Muratoriho zlomek. Bylo by to možné? Kromě toho, že je o lékaři Lukáši zmíněno v Ko 4,14, třetí evangelium ve srovnání s ostatními synoptiky hovoří dosti pozorně o nemocných.¹⁶ Například horečka Petrovy tchýně Lk 4,38 nebo malomocný Lk 5,12 či žena s krvácením Lk 8,43. Nelze nezmínit podobenství o milosrdném Samařanu Lk 10,33. Zde je však zapotřebí uvést, že lékařskou terminologii starověk v moderním slova smyslu neznal – nelze tedy jednoznačně dokázat, že autor třetího evangelia byl lékař.¹⁷ Ovšem tak, jako v předchozí kapitole, autor ve skutečnosti není znám a není známo ani jeho jméno. Evangelium a tradice jen naznačují, kdo by jím mohl být.

2.3. Literární a teologický charakter evangelia

Ke své literární činnosti potřeboval Lukáš nějaké zdroje, které by mohl použít k sepsání evangelia. Lukáš nebyl Ježíšovým učedníkem a tak nemohl být očitým

¹³ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 35.

¹⁴ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 102.

¹⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Theofile*, s. 10-11.

¹⁶ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 35.

¹⁷ Srov. P. MAREČEK, „The Author of the Third Gospel“, s. 35.

svědkem jeho působení. Nezbyvalo mu než získávat informace od druhých. Čerpal jistě z ústní tradice a i z písemných záznamů. Ostatně v úvodu evangelia Lukáš píše věnování, ve kterém okolnosti sepsání vysvětluje. O jakých pramenech vlastně mluvíme? Jak se dnes všeobecně uznává, k prvním patřilo Markovo evangelium. Přesto, že Lukáš zvolil jako základ pro své dílo Markovo evangelium, nepřevzal jako Matouš text téměř beze zbytku. Jeden z pramenů je tedy Markovo evangelium. Kromě Marka použil i pramen logií, jenž je označován Q, a též měl svoje vlastní prameny, které byly semitského původu.¹⁸ Jak už jsem se zmínila, psal velmi dobrou řečtinou. Snažil se vylepšit slovní zásobu, odstranil semitismy, latinismy a vulgární řecká slova.¹⁹ Co se týká teologického charakteru, Lukáš na rozdíl od Marka a Matouše nerozvíjí nějakou jednu hlavní teologickou myšlenku. Pro svoje teologické postoje nechává v první řadě promlouvat materiál ze svých pramenů.²⁰ Ježíše popisuje jako dobrého, lidumilného zachránce a spasitele. Toho, který se zajímá hlavně o chudé. Přeneseně řečeno hříšníci žijí v duchovní bídě a on přišel právě kvůli nim. V Lukášově evangeliu je tato myšlenka vyzdvíhena více než v ostatních evangeliích.²¹ Proto také je toto evangelium opravdová radostná zpráva. Nelze přehlédnout Lukášův zájem o Marii. Ona, skrze Ducha svatého Ježíšova matka, je všem velkým příkladem. Je to ta, která Ježíše provází celým evangeliem od jeho narození až po jeho smrt. Lukáš často používá obraz hostiny (L 14,15-24; 15,11-32; 7,36 a další). Hostina je jakýmsi uceleným pojmem pro spásu a obrazem Ježíšových požadavků.²² V tomto evangeliu je Ježíš také často doprovázen Duchem svatým a konečně upozorňuje na význam modlitby. Ne náhodou je zde Mariin chvalozpěv (L 1,46-55), Zachariášův chvalozpěv (L 1,68-79), Simeonova modlitba (L 2,29-32). I sám Ježíš se zde modlí před mnoha událostmi např. L 3,21; 6,12; 11,1-4 a další. Z tohoto lze vidět, že Lukáš má ve svém díle mnoho motivů. Podle P. Pokorného je podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) pro Lukáše pravděpodobně základním vysvětlením toho, co znamená křesťanská zvěst a spasení.²³ Jak Lukáš uvádí na začátku evangelia, vše důkladně prošel a dle svého nejlepšího mínění a tak sepsal pozoruhodné dílo s mnoha motivy a výpověďmi.

¹⁸ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 102.

¹⁹ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 35.

²⁰ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 98.

²¹ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 99.

²² Srov. P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 40.

²³ Srov. P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 115.

2.4. Synoptická otázka

Lukášovo evangelium spolu s Markovým a Matoušovým evangeliem jsou označovány jako synoptická. To znamená, že jsou si strukturálně velmi podobná. Kdybychom je položili vedle sebe, lze říci, že jsou si opticky („syn-opticky“) podobná. Jejich srovnání je tedy pomocí přehledu snadné. Všechna tři evangelia mají velké množství materiálu společné a používají jej ve stejném pořadí. Což můžeme posoudit v níže přiloženém synoptickém srovnání. Zejména ve srovnání s odlišným Janovým evangeliem je shoda mezi těmito evangeliemi třemi dobře vidět. Je tedy nepravděpodobné, že by to byla náhoda nebo prostě historický popis Ježíšova působení.²⁴ Synoptická otázka znepokojovala učence už ve starověku, jak je vidět například z Eusebiových kánonů nebo z Augustinova spisu *De consensu evangelistarum*. Důraz však byl kladen hlavně na podání než na rozdíly. Až v 18. století vznikla snaha o vědecké řešení této otázky. I když bylo podáno mnoho hypotéz, žádná z nich nebyla přijata jako výchozí. V současné době je nejuznávanější tzv. *teorie dvou pramenů*. Tato teorie vychází z toho, že odborníci nezávisle na sobě zjistili prioritu Markova evangelia. Druhým pramenem je text, který obsahoval především Kristovy výroky (*logia*) označovaný Q. Tento spis však nebyl nikdy nalezen. Jeho předpoklad vznikl s nápadně stejnými sekvencemi Matoušova a Lukášova evangelia. To, že Matouš a Lukáš použili dva stejné prameny pro své spisy, zdá se odborníkům dnes nejschůdnějším vysvětlením synoptické otázky. Existují i jiné teorie nebo hypotézy např. Hypotéza písemného (aramejského) praevangelia, hypotéza fragmentů nebo hypotéza ústní tradice a další.²⁵ Zatímco starší badatelé nás zavádí blíže k historickému Ježíši, teorie dvou pramenů nám dává určitý odstup a upozorňuje na Ježíšovo mesiášství. Synoptická otázka by se ale měla vyřešit s ohledem na starověkou tradici, protože jakékoli jiné zkoumání a jeho hypotézy mohou ovlivnit naše hodnocení teologií jednotlivých evangelistů.²⁶

²⁴ Srov. S. M. TUCKETT, „Synoptic problem“, s. 263-270.

²⁵ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 68.

²⁶ Srov. S. M. TUCKETT, „Synoptic problem“, s. 263-270.

3. Synagoga

Etymologicky slovo synagoga pochází z řeckého „*synagógé*“, což znamená „shromáždění“. Jde o prostor, kde se setkává a modlí židovské obyvatelstvo už od starověku. Samotný termín odráží funkci a účel tohoto zařízení a vzniká v období druhého chrámu. Je to místo a zároveň symbol veřejného a náboženského života židovské obce.²⁷ Jde tedy o pojmenování místa, kde se židé scházeli či shromažďovali k modlitbám. Proto je takové místo někdy označováno jako dům shromáždění nebo později také jako dům modlitby. Synagoga neslouží jenom jako modlitebna ale i jako škola nebo místo k setkávání a rozhovorům.

3.1. Vývoj instituce synagogy

Počátky synagogy jsou do jisté míry zahaleny tajemstvím. Většina odborníků se přiklání k době, kdy byl zničen Jeruzalém a také Šalomounův chrám kolem roku 586/7 před Kristem. Židé byli vyhnáni do Babylonu a tak se stalo, že ve vyhnanství vznikla potřeba jak písemného vyjádření, tak i bohoslužebného uctívání. Ale tady neměli k dispozici žádnou svatyni nebo svaté místo. S největší pravděpodobností se nejprve scházely skupinky nebo komunity na různých místech. Podle vědců to byl právě prorok Ezechiel, který se zasloužil o určení určitého domu jako místa k bohoslužbám, učení a setkávání (Ez 11,16). V roce 538 před Kristem povoluje Kýrův edikt návrat židům do Palestiny. Ale mnoho židů si přeje zůstat v Persii v diaspoře a tak je jasné, že nějaké zázemí k náboženskému setkávání zde bylo vytvořeno. V době tzv. babylonského zajetí synagoga vytvořila jakési duchovní spojení s jeruzalémským kultovním centrem, které se pak prohlubovalo v životě Židů v diaspoře. Ať už sloužila synagoga jako modlitební prostor nebo k recitaci z Písma, byla místem k uctívání Hospodina. Doba exilu ukázala židům, že žádný posvátný prostor nemůže být ohraničen tak, aby se nedal překročit. Vznikají další kultovní místa a to v diaspoře i v Palestině.²⁸ V době druhého chrámu byla již synagoga zavedenou institucí. Byla střediskem náboženského života a života sociálního, což zahrnovalo modlitebnu, školu a shromaždiště pro veřejná jednání. V roce 70 po Kr. byl druhý chrám zničen a synagoga nabývá ve svém vývoji funkci spirituálního centra nahrazující chrám.

²⁷ Srov. J. DOLEŽALOVÁ – A. PUTÍK – J. ŠEDINOVÁ, *Židovské tradice a zvyky*, s. 21-36.

²⁸ Srov. E. M. MEYRES, „Synagogue“, s. 252.

Architektonicky se interiér řídí předpisy a požadavky náboženské tradice, které udávala *halacha*. Tyto předpisy jsou hlavně určovány s připomínkou na Jeruzalémský chrám. Vnější podoba není nijak specifikována pouze, měla být otočena k východu (Jeruzalému), převyšovat okolní domy a měla mít oddělený prostor pro muže a ženy. Proto jsou synagogy různého vzezření dle doby, kdy byly vystavěny.²⁹

Synagoga, je hlavně místem kde se konají bohoslužby. Bohoslužba patří k vývoji synagogy, protože hlavně za tím účelem vznikla. Bylo by tedy dobré, si alespoň krátce takovou bohoslužbu v synagoze přiblížit. Pořad bohoslužby je stanovený *Talmudem* a to pro modlitby denní, sobotní a sváteční a ve svém základu zůstává nezměněn od starověku. V takové bohoslužbě se prolíná osobní i soukromá modlitba. Bohoslužbu vede *chazan* tedy kantor, ten řídí modlitby, předčítá je a ujímá se melodických partií. I když se této funkce může ujmout každý dospělý člen obce, většinou jsou vybráni muži s profesionálním pěveckým školením. Nejdůležitější částí bohoslužby je čtení týdenního úseku *Tóry* a to v sobotu při ranní i odpolední bohoslužbě, o svátcích a při ranních bohoslužbách v pondělí a ve čtvrtek. *Tóra* si zachovala vzezření antického svitku. Je to dlouhý pás pergamenu navinutý na tyčích. Text je psaný hebrejsky ručně podle přísných předpisů a nemá žádné značky pro samohlásky a akcenty. Tyto svitky jsou uloženy ve svatostánku (původně byl přenosnou schránkou). Svitky se pak do svatostánku ukládají v oblečení s ozdobami, které zdůrazňují význam *Tóry*. Při čtení je zakázáno se textu dotknout rukou, za tímto účelem se používá ukazovátko s podobou ruky se zvýrazněným ukazováčkem zvané *jad*. Než se začne při bohoslužbě *Tóra* číst, obřadně se svlékne a po přečtení se dá zpátky do svatostánku s náležitou úctou a obřady. Před svatostánkem je rozsvíceno věčné světlo. Samozřejmě, že je také dbáno na to, aby čtení bylo dobře slyšet. Předčítá se na vyvýšeném místě, které je situováno do centra synagogy. S průběhem bohoslužby těsně souvisí interiér synagogy. Jak už jsem uvedla, je předepsaný *halachou* (náboženským právem) a vytváří charakteristickou atmosféru.³⁰ Krátce jsme nahlédli do historie, architektury i bohoslužeb v synagoze. Nyní je třeba se také blíže podívat do starověkých synagog v době Ježíšově.

²⁹ Srov. J. DOLEŽALOVÁ – A. PUTÍK – J. ŠEDINOVÁ, *Židovské tradice a zvyky*, s. 21-36.

³⁰ Srov. J. DOLEŽALOVÁ – A. PUTÍK – J. ŠEDINOVÁ, *Židovské tradice a zvyky*, s. 21-24.

3.2. Synagoga v Novém zákoně

V Novém zákoně je padesát šest zmínek o synagoze.³¹ Dočteme-li se o synagoze kdekoli v Novém zákoně, jedná se o synagogu v Palestině nebo v diaspoře. S největší pravděpodobností se od sebe nijak zvlášť nelišily snad jen vnější stavbou, která odrážela tu či onu kulturu. V Novém zákoně je synagoga zmiňována často v souvislosti s kázáním nebo učením a také uzdravováním. To upozorňuje na už zmíněný fakt, že židovské obyvatelstvo se zde scházelo často a v početnějším množství. Když synagogu v evangeliích navštěvuje Ježíš v Nazaretě (Mt 13,54; L 4,16) a v Kafarnaum (Mk 1,21; J 6,59), mluví se tam o synagogách jako místech, kde sloužil. Jedná se především o kázání nebo učení a v tomto duchu synagogy později navštěvují i apoštolové. Apoštol Pavel prošel Palestinu, malou Asii a Řecko a všude nacházel synagogy.³² V oné době měla každá větší obec jednu nebo i více synagog. Zde se lidé scházeli k modlitbě, ale také k jiným záležitostem veřejného života.³³ Dalo by se říci, že to bylo takové kulturní centrum židovské obce. Sloužila k uctívání Boha, k vzdělávání a k řízení občanského života. Synagoga měla svoji vlastní správu. Starší dohlíželi na kážeň a nařizovali tresty. Vrchní představený synagogy byl hlavním úředníkem, který dbal na to, aby bohoslužba probíhala tak jak má (srov. Mk 5,22; Sk 13,15;18,8). Sluha v synagoze přinášel svitky (L 4,20) a také je vracel na místo, vykonával tresty bičováním a učil číst děti. Jen ti, kdo splňovali určité podmínky, směli vést bohoslužbu (Kristus L 4,16; Mt 4,23; Pavel Sk 13,15). V den sabatu se konaly veřejné bohoslužby (Sk 15,21).³⁴ Ježíš vyhledával synagogy nejenom za účelem učení, ale jistě také kvůli bohoslužbám. Jak asi vypadala sobotní bohoslužba v jeho době, můžeme posoudit z dochovaných pramenů. Začínala společnou recitací určitých textů a tato část se nazývala *Šema*. Pokračovala *Tefilou* modlitbou chvály, díky a proseb. Poté následovalo kněžské požehnání, jež bylo pravděpodobně přejato z chrámové liturgie. Dále se četlo z *Tóry* po stanovených úsecích a pak přicházela na řadu *Haftara* čtení z proroků. Text, který odpovídal úryvku z *Tóry*. Tato část je zmiňována právě u Lukáše (L 4,16), ale i ve Skutcích apoštolů (Sk 13,15). *Haftara* je přechodem k *Targumu*. *Targum* je vlastně překlad a komentující výklad. Bylo to z toho důvodu, že úryvky z Písma byly čteny

³¹ Srov. C. L. FEINBERG, „Synagoga“, s. 990.

³² Srov. C. L. FEINBERG, „Synagoga“, s. 990.

³³ Srov. F. KUNETKA, *Židovský rok a jeho svátky*, s. 24.

³⁴ Srov. C. L. FEINBERG, „Synagoga“, s. 991.

hebrejsky a tak bylo nutné tyto úryvky překládat do lidové řeči. Tento komentující výklad byla v podstatě homilie. Je možné, že pořad bohoslužby vypadal i jinak.³⁵ Synagogální bohoslužba mohla být podobná popisu Filóna Alexandrijského, který v jednom ze svých děl popisuje synagogální bohoslužbu Esénů. Filón píše, že jsou poučováni stále, ale především sedmý den. Tento den je určen jako svatý, nikdo nesmí pracovat a je určeno se scházet na posvátných místech, které se nazývají synagogy. Lavice jsou řazeny podle jejich věku, mladí sedí pod staršími. Chovají se uctivě, jak se sluší a pozorně naslouchají. Pak jeden z nich vezme knihu a čte nahlas a jiný, který je patřičně vzdělán, vykládá to, čemu není rozumět. Většina jejich filozofických studií má alegorickou podobu, která připomíná tradici minulosti.³⁶ Podle tohoto popisu lze si alespoň trošku představit jak, taková bohoslužba mohla vypadat. Synagoga byla velmi důležitou součástí židovské komunity v Novém zákoně. Tolik o synagogách v Novém zákoně snad si alespoň z krátkého popisu lze udělat nějakou představu.

³⁵ Srov. F. KUNETKA, *Židovský rok a jeho svátky*, s. 24-25.

³⁶ Srov. D. E. GARLAND, *Luke*, s. 196.

4. Nazaret

Město ležící v Izraeli je známé jako místo, kde prožil Ježíš své dětství a mládí. Nachází se v Dolní Galileji severně nad údolím Jezreel. Galilejské jezero je od Nazareta vzdáleno východně asi 24 kilometrů a od Středozemního moře leží západně ve vzdálenosti přibližně 32 kilometrů.³⁷ Etymologie názvu je poněkud složitější. V biblickém slovníku je název přeložen jako „ratolest“ kde je srovnání s Iz 11,1 a Mt 2,23 nebo jiní ho překládají jako ochránkyně, strážkyně ve smyslu strážné věže.³⁸ V jiném slovníku je význam slova Nazaret vykládán jako město Nazorejců, město zasvěcených bohu, přičemž je uvedeno, že jméno není jako vlastní zmiňováno ani ve Starém zákoně ani v Talmudu či v midraších ani u Josefa Flavia, ale až v křesťanské tradici.³⁹ S toho lze usoudit, že Nazaret bylo místo nevýznamné a pokud obydlené tak jen minimálně. Jinak je tomu dnes, kdy město čelí přívalu křesťanských i jiných poutníků a turistů.

4.1. Historie města

Bádání v Herodiánských hrobkách a v hrobkách před Herodiánských v Nazaretu ukazuje, že rozloha vesnice byla pod 60 akrů a ve starověku většina z toho území byla neobydlená. Maximální počet obyvatel tak mohl dosahovat sotva pětiset, a to na počátku prvního století po Kr. Nazaret ležel poblíž města Jafa, které opevnil Josephus při prvním židovském povstání proti Římu. Po potlačení židovského povstání uprchlo z Jeruzalémského chrámu na sever dvacet čtyři kněžských rodů. Jedna z rodin se usadila v Nazaretu. Z fragmentu nalezeného v roce 1962 v Cesareji je zřejmé, že Nazaret byl domovem kněží. I v třetím století měl Nazaret velmi silný náboženský charakter. Další zmínka o Nazaretu je ze čtvrtého století, kdy Eusebius zmiňuje, že Nazaret leží asi 20km od Legia poblíž hory Tábor. Jeroným přidává, že to byla pouze malá vesnička. Nazaret a hora Tábor se prý těšila velkému zájmu sv. Heleny, jak zmiňuje jistý Sozomen v roce 444 našeho letopočtu. Na konci šestého století poutník popisuje Mariin dům (dnes zde stojí bazilika) a ten samý poutník říká, že navštívil synagogu, kde Ježíš

³⁷ Srov. J. F. STRANGE, „Nazareth“, s. 1050.

³⁸ Srov. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 479.

³⁹ Srov. J. HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 528.

učil. Také obdivuje krásu nazaretských židovských žen a naznačuje, že vztahy mezi Židy a křesťany byly dobré. Na konci sedmého století, po dobytí města araby, navštívil Nazaret Adomnan a viděl tam dva kostely. V pozdějších spisech z počátku devátého století se dočítáme, že vztahy mezi křesťany a muslimy se přiosřily a křesťané museli zaplatit výkupné za kostel Zvěstování Panny Marie. V Nazaretu byla prováděna v devatenáctém a dvacátém století řada vykopávek.⁴⁰ V současné době má město asi 10 000 obyvatel a je hojně navštěvováno.

4.2. Nazaret v Novém zákoně

O Nazaretu se nejvíce dozvíme z Nového zákona. Jak už jsem uvedla výše, ve Starém zákoně není o Nazaretu nic napsáno. O Nazaretu mluví v Novém zákoně všichni evangelisté. Matouš píše, že Josef se na pokyn anděla usadil v Nazaretu a to aby se naplnilo, co bylo řečeno ústy proroků, že bude nazván nazaretský (Mt 2,23). Lukáš zmiňuje Nazaret poprvé při předpovědi Ježíšova narození (L 1,26) nebo když Josef s Marií odchází do Jeruzaléma a při jejich návratu (L 2,4.39). Nazaret je tedy v Novém zákoně označen jako místo, kde žili Josef s Marií a kde Ježíš vyrostl (L 2,39.51) a také jako vesnice, kterou opustil, aby započal svou misi ve městech a obcích v Galileji (Mk 1,9). Je to zase Lukáš, kdo píše o Nazaretu jako o místě, kde Ježíš káže v synagoze (L 4,16) a není tam přijat (L 4,28-30). I v době jeho působení bylo dobře známo, že je z Nazareta (Mt 21,11), což nevyvolá vždy příznivé reakce (J 1,45-46).⁴¹ Když žil Ježíš v Nazaretu, byla to pravděpodobně jen malá obec a z oblasti, která neměla moc valnou pověst. Dolní Galilea byla v období Nového zákona, kde se Nazaret nachází, stranou hlavního proudu izraelského života. Ale Nazaret se nacházel poměrně blízko důležitých obchodních cest. Tato pozice mohla činit Nazaret městem s určitou názorovou nezávislostí od hlavního proudu. Možná právě proto jim židé pohrdali (J 1,46).⁴² Ježíš prožil pravděpodobně v Nazaretu většinu svého života. Proto epizoda, která je předmětem této práce patří mezi průlomové. Ježíš odsud definitivně odchází a pak už se sem nevrací. Nazaret už není nikde zmiňován.

⁴⁰ Srov. J. F. STRANGE, „Nazareth“, s. 1050.

⁴¹ Srov. J. F. STRANGE, „Nazareth“, s. 1050.

⁴² Srov. J. W. CHARLEY, „Nazaret“, s. 654.

5. Ježíšovo kázání v Nazaretě (L 4,16-30)

Tato epizoda vypráví o tom, jak Ježíš přichází do Nazareta, kde vyrostl. Ježíš se vrací do svého domova. Na tom by nebylo nic divného. Ovšem, kdyby ho nepředcházela pověst proroka, co činí zázraky. Je očekáván a vítán. TEN syn Josefův činí zázraky, káže a uzdravuje! Lidé od něho očekávají to, co slyšeli a co je o něm všeobecně známo. Ježíš z Nazareta je zbožný člověk a tak jde v sobotu do synagogy na bohoslužbu. Po úvodních modlitbách a čtení z Tóry Ježíš povstal, aby četl z Proroků.⁴³ Přečetl citát z Izaiáše a knihu zavřel. Všechny oči jsou na něj upřeny v očekávání jeho výkladu. Nejprve jsou všichni nadšeni. Shromáždění musí připustit ohromující milost v jeho slovech.⁴⁴ Ale jen do té doby, než Ježíš začne mluvit o tom, že lidé od něj čekají marně zázraky. Ježíš nechce v Nazaretu činit zázraky, ale chce „jen“ učit slovem.⁴⁵ Navíc židům připomíná, že pokud oni nepřijmou nabídku ke spáse, bude tato spása předána pohanům. Činí tak odkazem na Eliáše a Elizea, kteří oba byli posláni k pohanům, aby je uzdravili. Takto zastřené zjevení, že prorok bude pro všechny a nejen pro Židy, posluchače rozlítí.⁴⁶ Ježíš vlastně tvrdil, že přišel, aby jako služebník pomazaný Bohem přinesl spasení, odpuštění, osvobození od viny.⁴⁷ Ježíš z Nazareta dobře věděl, že je vybaven Božím Duchem, a proto začal svoje veřejné působení tím, že na sebe výslovně vztáhl slova z 61. kapitoly knihy Izaiáše (srov. L 4,17-19).⁴⁸ Těmito výroky si posluchače znepráteleli natolik, že ho chtějí dokonce svrhnout ze skály (L 4,29). Rozlícení Nazaretané ho sice dovlekli až ke srázu, Ježíš však odchází, aniž by mu bylo ublíženo (L 4,30). Takto končí scéna v Nazaretu, ale Ježíšova veřejná činnost teprve začíná.⁴⁹ Pro jeho současníky bylo velmi obtížné přijmout jeho mesiášství. On šel cestou trpícího Služebníka Hospodinova, jak o něm hovoří kniha proroka Izaiáše. A právě konflikt mezi Ježíšovým vědomím ohledně cesty, kterou měl projít, a tím k čemu ho vybízely nevyřčené i vyslovené mesiášské představy současníků, stojí v pozadí celého dramatu jeho veřejného působení.⁵⁰ Tento text v sobě nese spoustu otázek, které se pokusím v práci objasnit. V tomto textu je každé slovo pečlivě voleno, jak je u

⁴³ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 53.

⁴⁴ Srov. D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 68.

⁴⁵ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 54.

⁴⁶ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 103.

⁴⁷ Srov. D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 71.

⁴⁸ Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel*, s. 47.

⁴⁹ Srov. J. B. GREEN, *The Gospel of Luke*, s. 219.

⁵⁰ Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel*, s. 51.

Lukáše zvykem. Jaké otázky tedy mohou padnout po přečtení tohoto textu. Proč šel Ježíš do Nazareta? Proč mluvil, jak mluvil? Proč ho neshodili ze srázu? A je mnoho dalších otázek.

5.1. Kontext a struktura textu

Epizoda nazvaná Kázání v Nazaretě je v Lukášově evangeliu ve čtvrté kapitole (L 4,16-30). Této epizodě předchází tzv. „evangelium o Ježíšově dětství“ (L 1,5-2,52), vyprávění o vystoupení Jana Křtitele (L 3,1-20), zmínka o Ježíšově křtu (L 3,21-22), Ježíšův rodokmen (L 3,23-38) a příběh pokušení na poušti (L 4,1-13). Ježíšovu kázání v Nazaretě (L 4,16-30) tedy bezprostředně předchází událost, kdy plný Ducha svatého odchází na poušť, kde byl čtyřicet dní a ďábel ho pokoušel (L 4,1-13), a zpráva o tom, že se vrací v moci Ducha svatého do Galileje, kde učil v synagogách a všichni ho chválili (L 4,14-15). Ježíš přichází do Nazareta a v sobotní den jde do synagogy (L 4,16). Když mu podají knihu, tak čte z proroků Izaiáše (L 4,17-19). Po přečtení knihu zavírá a všichni se diví slovům milosti (L 4,20-22). Ježíš jim odpovídá dvěma příslovími (L 4,23-24). Pokračuje příklady z proroků, a to Eliáše a Elizea (L 4,25-27). Když to uslyšeli, naplnil je hněv a hnali ho na sráz, on však prošel jejich středem nedotčen (L 4,28-30). Bezprostředně po Ježíšově kázání v Nazaretě (L 4,16-30) evangelista Lukáš podává zprávu jednak o dvou konkrétních uzdraveních – uzdravení posedlého v Kafarnaum (L 4,31-37), o uzdravení Šimonovy tchýně (L 4,38-39) – a jednak shrnujícím způsobem informuje o Ježíšově terapeutické a exorcistické činnosti (L 4,40-41) a zmiňuje se o Ježíšově odchodu z Kafarnaum a jeho kázání v judských synagogách. (L 4,42-44). Lukášovo evangelium pak pokračuje událostí zázračného rybolovu, při kterém nastává povolání prvních učedníků (L 5,1-11).

Ježíšovu působení v Galileji předchází křest a pokušení na poušti. V Novém zákoně je před samotným textem ještě malý úvod, který je nazván Počátek Ježíšovy činnosti a píše se v něm, že Ježíš se vrátil v moci Ducha do Galileje a jeho pověst se všude rozšířila a on učil v synagogách a všichni ho chválili. Na to pokračuje kázání v Nazaretě. Text navazuje na předchozí úvod. Ne náhodou je v úvodu zmíněno, že Ježíš přichází v síle Ducha svatého. Autor pak přechází ke slovům proroka Izaiáše, které Ježíš

vztahuje na sebe. Pozorný čtenář je tímto tedy na tuto skutečnost připraven.⁵¹ Lukáš uvádí čtenáře do sobotní synagogy, kde je Ježíši do rukou vložen svitek, aby četl z Proroků, a on čte z Izaiáše. Příběh může začít. A Ježíš čte: „*Duch Hospodinův jest nade mnou.....*“. Zde si lze povšimnout, že některé verše z Druhého Izaiáše jsou vynechány a to z prvního verše; „...*poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem...*“ a z verše druhého; „...*den pomsty našeho Boha...*“. Vynechání části prvního verše není nijak zásadní, ale druhý vynechaný verš můžeme považovat za úmyslné potlačení negativního aspektu božství.⁵² Po přečtení svitek opět sroluje a podá sluhovi. Všichni na něj upírají zraky, dokonce lze říci, že mu doslova visí na rtech. Ježíš začne mluvit, mluvit o tom, že dnes se naplňuje to, co slyšeli. To vyvolává vlnu nadšení, souhlasu a údivu, že syn Josefův mluví takto a koná zázraky. Ale tím to nekončí, zde je čas na obrat v dění příběhu. Přísluví o lékaři, který má vyléčit sám sebe, pak láme epizodu a mění náladu a reakce. Řeč nekončí, pokračuje a graduje. Ježíš mluví o tom, že pokud si lidé myslí, že uvidí to, co v Kafarnaum, pak se mýlí. Následně zazní: „*Amen pravím vám....* Přítomnost slova „*Amen*“, jediného hebrejského slova, které Lukáš ponechal, znamená, že nastává velmi důležitý okamžik učení.⁵³ Zajímavé je, že toto slovo není v Nové zákoně vloženo do úst nikomu jinému jenom Ježíšovi.⁵⁴ Slova, jež následně můžeme slyšet, jsou o tom, že žádný prorok není uznán ve své vlasti. Ježíš nechce konat v Nazaretě žádné divy, chce učit slovem a to posluchače se slabou vírou rozlítí. Ale Lukáš dál nechává promlouvat Ježíše. Vybírá odkazy na Eliáše, který byl poslán k pohanské vdově ze Sarepty (1 Kr 17,8-16) a ne ke zbožným židům a hned na to na Elizea, jež uzdravil pohana Námana z malomocenství (2 Kr 5,1-14). Tuto látku má jen Lukáš a naznačuje, že Ježíšova cesta vede z Judska k pohanům. Tato provokativní promluva o odnětí zaslíbené spásy lidu izraelskému a předané pohanskému světu dohání jeho „sousedy“ až k zuřivosti (L 4,28: „všichni v synagoze byli naplněni hněvem“), která vede k tomu, že ho chtějí bez řádného soudu svrhnout ze skály. On se jim však vymyká, prochází jejich řadami se vznešeností a mocí nepoznaného Božího syna.⁵⁵ Vrcholení nahromaděných emocí na Ježíšovo kázání v tomto příběhu ukazuje na jisté Lukášovo umění. Různé reakce a nedostatek hladkých přechodů ve verších jsou

⁵¹ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 100.

⁵² Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 532.

⁵³ Srov. J. NOLLAND, *Luke 1:1-9:20*, s. 200.

⁵⁴ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 537.

⁵⁵ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 54.

pozoruhodné. Odhalují sjednocení, které nastává.⁵⁶ Lukáš tedy tím, že tento příběh dal na začátek Ježíšova působení, oznamuje, to, co on už ví. Dává na začátek svého evangelia znamení Ježíšovy cesty a jeho poslání. Ukazuje to, co bylo a i to, co teprve nastane. Zdůrazňuje jeho úspěch pod vedením Ducha svatého a odmítnutí symbolizuje, že jeho služba nebude přijata mezi svými.⁵⁷ Podle výše uvedeného kontextu můžeme text strukturálně rozdělit do šesti bodů:

1. Příchod do Nazareta a sobotní navštívení synagogy (L 4,16)
2. Podali mu svitek, aby četl a on, cituje verš (L 4,17-19)
3. Úžas shromáždění nad Ježíšovou řečí (L 4,20-22)
4. Přísloví o lékaři, který má léčit sám sebe a prorokovo neuznané poslání (L 4,23-24)
5. Srovnání Eliáše a Elizea (L 4,25-27)
6. Rozhněvaný dav vleče Ježíše na skálu, Ježíš však prochází nedotčen (L 4,28-30)

Jak už jsem zmínila, Lukáš se držel strukturálně Markova evangelia, ale vlastní text dosti pozměnil. Lépe řečeno prodloužil. Bylo by tedy dobré tento text porovnat s dalšími synoptiky. V Janově evangeliu tuto epizodu nenajdeme. Samotný text v Lukášově evangeliu zní:

¹⁶*Přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagogy a povstal, aby četl z Písma.*

¹⁷*Podali mu knihu proroka Izaiáše; otevřel ji a našel místo, kde je psáno:*

¹⁸*Duch Hospodinův jest nade mnou;
proto mne pomazal,
abych přinesl chudým radostnou zvěst;
poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění
a slepým navrácení zraku,*

⁵⁶ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 529.

⁵⁷ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 529.

*abych propustil zdeptané na svobodu,
19 abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.*

20 Pak zavřel knihu, dal ji sluhovi a posadil se; a oči všech v synagoze byly na něj upřeny. Promluvil k nim: „Dnes se naplnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli.“

22 Všichni mu přisvědčovali a divili se slovům milosti, vycházejících z jeho úst. A říkali: „Což to není syn Josefův?“

23 On jim odpověděl: „Jistě mi řeknete toto přísloví: Lékaři uzdrav sám sebe! O čem jsme slyšeli, že se událo v Kafarnaum, učíš i zde doma.“²⁴ Řekl: „Amen, pravím vám, žádný prorok není vítán ve své vlasti.

25 Po pravdě vám říkám: Mnoho vdov bylo v Izraeli za dnů Eliášových, kdy se zavřelo nebe na tři a půl roku a na celou zemi přišel veliký hlad.²⁶ A k žádné z nich nebyl Eliáš poslán, nýbrž jen k oné vdově do Sarepty v zemi sidónské.²⁷ A mnoho malomocných bylo v Izraeli za proroka Elizea, a žádný nebyl očištěn, jen syrský Náman.“

28 Když to slyšeli, byli všichni v synagoze naplněni hněvem.²⁹ Vstali, vyhnali ho z města a vedli ho až na sráz hory, na níž bylo jejich město vystavěno, aby ho svrhli dolů.³⁰ On však prošel jejich středem a bral se dál.⁵⁸

5.2. Synoptické srovnání

Zde porovnáám epizodu, tak jak ji napsali evangelisté Lukáš, Marek a Matouš. Už jen z běžného podívání v níže přiloženém srovnání je zřejmé, že Lukáš se tomuto příběhu věnoval více než Marek s Matoušem. Lukášův text je mnohem obsáhlejší a doplněný o vlastní materiál. Také je zde patrné Lukášovo literární umění. Epizoda je postavena tak, že nejprve nahromadí k Ježíšově osobě spoustu kladných emocí a později zase mnoho emocí záporných.⁵⁹ Zatímco Marek s Matoušem mají tuto příhodu popsanou mnohem jednodušeji.

⁵⁸ Srov. Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, s. 1175.

⁵⁹ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 527.

L 4,16-30	Mk 6,1-6a	Mt 13,53-58
<p>¹⁶ Přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagógy a povstal, aby četl z Písma. ¹⁷ Podali mu knihu proroka Izaiáše; otevřel ji a našel místo, kde je psáno: ¹⁸ 'Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým vrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, ¹⁹ abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.' ²⁰ Pak zavřel knihu, dal ji sluhovi a posadil se; a oči všech v synagóze byly na něj upřeny. ²¹ Promluvil k nim: "Dnes se splnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli." ²² Všichni mu přisvědčovali a divili se slovům milosti, vycházejícím z jeho úst. A říkali: "Což to není syn Josefův?"</p> <p>²³ On jim odpověděl: "Jistě mi řeknete toto přísloví: Lékaři, uzdrav sám sebe! O čem jsme slyšeli, že se dalo v Kafarnaum, učíš i zde, kde jsi doma." ²⁴ Řekl: "Amen, pravím vám, žádný prorok není vítán ve své vlasti."</p> <p>²⁵ Po pravdě vám říkám: Mnoho vdov bylo v Izraeli za dnů Eliášových, kdy se zavřelo nebe na tři a půl roku a na celou zemi přišel veliký hlad.</p>	<p>¹ Vyšel odtamtud a šel do svého domova; učedníci šli s ním. ² Když přišla sobota, počal učit v synagóze.</p> <p>Mnoho lidí ho poslouchalo</p> <p>a v úžasu říkali: "Odkud to ten člověk má? Jaká je to moudrost, jež mu byla dána? A jak mocné činy se dějí jeho rukama! ³ Což to není ten tesař, syn Mariin a bratr Jakubův, Josefův, Judův a Šimonův? A nejsou jeho sestry tady u nás?" A byl jim kamenem úrazu.</p> <p>⁴ Tu jim Ježíš řekl: "Prorok není beze cti, leda ve své vlasti, u svých příbuzných a ve svém domě."</p>	<p>Když Ježíš dokončil tato podobenství, odebral se odtud. ⁵⁴ Přišel do svého domova</p> <p>a učil v jejich synagóze,</p> <p>takže v úžasu říkali: "Odkud se u toho člověka vzala taková moudrost a mocné činy? ⁵⁵ Což to není syn tesaře? Což se jeho matka nejmenuje Maria a jeho bratři Jakub, Josef, Šimon a Juda? ⁵⁶ A nejsou všechny jeho sestry u nás? Odkud to tedy ten člověk všechno má?" ⁵⁷ A byl jim kamenem úrazu.</p> <p>Ale Ježíš jim řekl: "Prorok není beze cti, leda ve své vlasti a ve svém domě."</p>

<p>²⁶ A k žádnému z nich nebyl Eliáš poslán, nýbrž jen k oné vdově do Sarepty v zemi sidonské. ²⁷ A mnoho malomocných bylo v Izraeli za proroka Elizea, a žádný z nich nebyl očištěn, jen syrský Námán."</p> <p>²⁸ Když to slyšeli, byli všichni v synagóze naplněni hněvem. ²⁹ Vstali, vyhnali ho z města a vedli až na sráz hory, na níž bylo jejich město vystavěno, aby ho svrhli dolů. ³⁰ On však prošel jejich středem a bral se dál.</p>	<p>⁵ A nemohl tam učinit žádný mocný čin, jen na několik málo nemocných vložil ruce a uzdravil je. ⁶ A podivil se jejich nevěře.</p>	<p>⁵⁸ A neučinil tam mnoho mocných činů pro jejich nevěru.</p>
--	--	---

V Lukášově evangeliu se o kázání v Nazaretu dočteme ve čtvrté kapitole.⁶⁰ Zde si můžeme povšimnout, že Lukáš toto kázání zařadil na začátek Ježíšova působení. Marek zařazuje tuto scénu do kapitoly šesté a vyprávění je krátké, má pouze šest veršů.⁶¹ Matouš dokonce zařazuje tuto scénu až do kapitoly třinácté.⁶² I Matoušův text je kratší než Lukášův a také má šest veršů stejně jako u Marka. Z toho lze snadno vyvodit, že Lukáš této události z Ježíšova života věnoval zvláštní pozornost.⁶³

Porovnáním tedy zjistíme, čím se od sebe tento příběh liší v jednotlivých synoptických evangeliích. Všichni evangelisté píšou o příchodu do synagogy (Lk 4,16; Mk 6,2; Mt 13,54). Lukáš doplňuje, že přišel do Nazareta a píše stejně jako Marek o sobotě. Matouš o sobotě nepíše a ani neudává žádné místo podobně jako Marek. Lze doplnit, že zatímco Lukáš uvádí, že Ježíš četl, Matouš s Markem píšou, že učil. Verše 17-22 jsou jenom u Lukáše a mají vlastní text. V těchto verších Lukáš píše, že Ježíš vstává a čte z Izaiáše, pak podává knihu sluhovi a pronáší prohlášení, že dnes se naplnilo toto proroctví. Nic z tohoto nenajdeme u Marka ani u Matouše. Evangelisté se shodují až údivem nad jeho učením (L 4,22; Mk 6,2; Mt 13,54). I dále se evangelisté shodují, píšou o tom, že lidé se ptají „Což to není ten syn Josefův?“, ovšem jméno otce

⁶⁰ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad 2008, s. 1175.

⁶¹ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad 2008, s. 1155.

⁶² Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad 2008, s. 1131.

⁶³ Srov. S. L. BOCK, *Luke. Volume 1, 1:1-9:50*, s. 394.

píše jen Lukáš, Marek s Matoušem zmiňují tesaře a udávají jména Ježíšových příbuzných, jméno jeho matky Marie a mluví o Ježíšových sestřích, které jsou u nich (L 4,22; Mk 6,3; Mt 13,55). Lukáš pokračuje příslovím o lékaři, který má uzdravit sám sebe, ale Marek s Matoušem toto přísloví neuvádí. Jiné je to s příslovím o prorokovu neuznaném poslání. Tento citát citují všichni evangelisté (L 4,24; Mk 6,4; Mt 13,57). Lukáš ve verších 25-27 dává příklady ze Starého zákona. Vybírá Eliáše a Elizea. U Eliáše zmiňuje příběh vdovy ze Sarepty a u Elizea příhodu s Námánem. Ježíš se tedy srovnává s velkými proroky židovského národa. A pak tedy Lukášova epizoda končí rozhněvaným davem, který vede Ježíše na sráz, kam ho dav chce shodit, ale on prochází jejich středem a bere se dál (L 4,28-30). Na rozdíl od Lukáše u Matouše a Marka není závěr této epizody tak dramatický. Marek píše, že díky velké nevěře tam nemohl Ježíš učinit žádný velký čin a uzdravil tam jen několik málo nemocných (Mk 6,5). Matouš je vůbec nejkratší: „A neučinil tam mnoho mocných činů pro jejich nevěru“ (Mt 13,58). Shoduje se tedy s Markem. Pokud si to projdeme ještě jednou ve zkratce, můžeme si všimnout, že Lukáš mluví o příchodu do synagogy, zatímco Matouš s Markem píše o tom, že Ježíš učil v synagoze. Lukáš přidává čtení z Izaiáše. Marek a Matouš neříkají, že Ježíšův otec byl Josef na rozdíl od Lukáše. Lukáš chválení Ježíšových slov nevěnuje tolik pozornosti co Marek s Matoušem a přidává Ježíšovu řeč. Příběh o odmítnutí Ježíše jeho sousedy má zvláštní důležitost pro pochopení Lukášových literárních záměrů. Provedl značný redakční a kompoziční zásah, jímž upravil zprávu o konfliktu, jak se nachází u ostatních synoptiků (Mk 6,1-6a; Mt 13,53-58). V jejich verzích je konfrontace umístěna až po delší době působení. Lukáš ji přesunuje na samý počátek Ježíšova díla, pouze s několika přechodovými větami ve 4,14-15, jimiž uvádí ohniska kontrastu. Tím, že konfrontaci umístil na počátek působení, zdůraznil její důležitost. Navíc, zprávu dále upravuje a přidává citát z Izaiáše a Ježíšovu řeč. Epizoda se stává jakýmsi programovým proroctvím, které čtenáře vede k pochopení dalšího dění.⁶⁴ Mohli bychom říci, že Lukáš vlastně chce tímto příběhem čtenáře seznámit s Ježíšem z Nazareta a jeho lidstvím a také s Ježíšem Božím synem a jeho posláním. Marek s Matoušem s tímto příběhem neměli takové ambice.

⁶⁴ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 102.

5.3. Výklad textu

Jak už jsem uvedla výše, Lukáš příběh o Ježíšově návštěvě Nazareta zařazuje na začátek svého evangelia. To dělá s určitým záměrem. Lukáš dobře ví, že Ježíš začal své veřejné působení nejspíš někde jinde. Ostatně Lukášovou osnovou je Markovo evangelium, kde název místa Ježíšova kázání není uvedeno. Přesto klade tuto událost do Nazareta.⁶⁵

¹⁶*Přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagogy a povstal, aby četl z Písma.*

Vrací se ve chvíli, kdy prošel pústem a pokušením od ďábla. Není náhoda, že přichází ke svým domů, aby jim zvěstoval radostnou zprávu. Ježíš je zde představen jako učitel. To, že jde v sobotní den do synagogy, místa, kde je centrum židovské zbožnosti, ukazuje na jeho zbožnost ale také na to, že navštěvoval synagogu pravidelně a rovněž byl jeden s těch, kdo vykládali Písmo. Výraz „*podle svého obyčeje*“ dává této epizodě paradigmatickou hodnotu jak s ohledem na Ježíšovo slavení soboty, tak i na jeho prohlášení.⁶⁶ Kde jinde by mohl Ježíš oznámit radostnou zvěst, která byla přinesena jeho osobou a kam jinam, než domů, by se šel podělit o tuto radost. Ježíš vstává, aby četl. O sobotních bohoslužbách bylo zvykem, že mohl číst kdokoli. Tím, že Ježíš vstal, přihlásil se o čtení a výklad. Ostatně z příběhu je doslova cítit, jak všichni čekají právě na to, že to bude on. Vždyť všichni už slyšeli, jaké zázraky činí. Lukáš určitě dobře zná slavení sobotní bohoslužby v synagoze své doby. Ví, že zahrnuje zpěv žalmu, recitaci, čtení z Tóry a také oddíl z Proroků. Přesto nezmiňuje ani čtení z Tóry, i když to předpokládá. Použije Starý zákon k christologickému výkladu.⁶⁷ Ale vraťme se ke čtení.

¹⁷*Podali mu knihu proroka Izaiáše; otevřel ji a našel místo, kde je psáno:*

*¹⁸Duch Hospodinův jest nade mnou;
proto mne pomazal,
abych přinesl chudým radostnou zvěst;
poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění*

⁶⁵ Srov. S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Lukáše*, s. 103.

⁶⁶ Srov. J. B. GREEN, *The Gospel of Luke*, s. 209.

⁶⁷ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 531.

*a slepým navrácení zraku
abych propustil zdeptané na svobodu,
¹⁹abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy,*

Sluha tedy podává Ježíšovi svitek a on čte z proroka Izaiáše vedený Bohem, otvírá kombinaci citátů z Iz 61,1, 58,6 a 29,18 podle řeckého znění v Septuagintě. Slova vztahuje na sebe a platí o něm, že na něm jest Duch Hospodinův, že jej Hospodin pomazal křtem na Mesiáše, je poslán zvěstovat evangelium chudým. Především však jde zvěstovat evangelium o propuštění zajatců. Slepí uvidí, zdeptaní naleznou svobodu a bude vyhlášeno „léto milosti Hospodinovy“.⁶⁸

²⁰*Pak zavřel knihu, dal ji sluhovi a posadil se; a oči všech v synagoze byly na něj upřeny. Promluvil k nim: „Dnes se naplnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli.“*

²²*Všichni mu přisvědčovali a divili se slovům milosti, vycházejících z jeho úst. A říkali: „Což to není syn Josefův?“*

V synagoze to začíná vřít nadšením. Toto nadšení je pochopitelné, vždyť jde o radostnou zvěst. Nazaretské shromáždění rozumí naplnění Izaiášova proroctví, ví, že to pro ně znamená něco úžasného, co by se jim mohlo stát. To je pravda. Izaiášova proroctví mluví v jisté souvislosti o slávě a bohatství „*Povstaň, rozjasni se, protože ti vzešlo světlo...*“ (Iz 60,1-2). Když tato slova doplníme o Iz 60,5-7 nebo Iz 60,10-14, je nadšení židů pochopitelné. Chtějí Mesiáše, co říká pěkná slova a činí jen samé hezké věci podle jejich představ. Ale Ježíš žije Boží přítomností a není zde proto, aby sloužil lidem v Nazaretu a plnil jejich přání.⁶⁹ J. A. Fitzmyer popisuje, jak v L 4,20-22 rodáci po Ježíšově kázání jsou plni nadšení a Ježíš má téměř jistý úspěch ve své domovině. Ale hned vzápětí na to, ve verši 23 je Ježíšovi vloženo do úst první přísloví a jeho komentář o očekávání lidí, kteří jsou bezohlední. To vyvolá vlnu nevole, protože posluchači dobře pochopí, jak je to myšleno. Dále uvádí, že hned ve verši 24 je další přísloví, které mimochodem najdeme už i u Marka, a tam nedůvěra k Ježíšovi začíná gradovat. Verš 25-27 jakoby zdánlivě s verši předtím nesouvisí. Autor pak vidí souvislost a to že v dřívějších verších porovnává Lukáš Nazaret a Kafarnaum, tedy svou domovinu, aby později srovnal Izrael s jinými zeměmi jako předzvěst toho, co nastane, když Izrael odmítne Ježíše. V souladu s tím vede hněv obyvatel až k vyhnání Ježíše z města. Když

⁶⁸ Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 53.

⁶⁹ Srov. D. E. GARLAND, *Luke*, s. 207.

se nad tím zamyslíme, uvědomíme si, jak důležitá byla tato čtení a následná kázání v židovské komunitě a kultuře vůbec. Ve Starém zákoně lze nalézt mnoho prorockých kázání. Ve *Slovníku biblické teologie* najdeme pro slovo *kázat* tuto citaci: „Slovo kázat v sobě dnes zahrnuje jak ohlašování spásy, tak napomínání (*parakalein*), tak učení (*didaskein*). V NZ naproti tomu zužují výrazy *keeysssein* a *euangelzesthai* dosah kazatelského působení na slavnostní provolání (*kérygma*) toho, že Ježíš je Pán a spasitel. Nejde tu o zmenšení „kazatelského prostoru“, ale o zdůraznění zdroje všeho učení a napomínání, kterým je velikonoční poselství. Kořeny tkví v kázání proroků SZ, vedených duchem Božím a ohlašujících Boží soudy. Jejich slovo se tak stává Slovem Božím. Také v NZ hlásají kazatelé Boží Slovo, ale od okamžiku, kdy se Slovo stalo tělem, je rozhodujícím kritériem jejich jednání a života sám Kristus“.⁷⁰ Lukáš si je vědom důležitosti slova a tak na začátku svého evangelního příběhu nechává mluvit Slovo, Jan je hlas volajícího na poušti, jak předpověděl Izaiáš (3,3). Ježíš se představuje jako služebník, který přichází hlásat evangelium chudým: „Dnes se naplnilo to slovo, které jste právě slyšeli“ (L 4,17-21; Iz 61,1n).⁷¹ To, co bylo oznámeno skrze starozákonního proroka v exilní době v Jeruzalémě, nyní se vrací v Lukášově příběhu, slovy a skutky Ježíše z Nazareta. V tělesném smyslu je to syn Josefův. Ale jeho posluchači zjevně nemají ani tušení o jeho původu z působení Ducha svatého a o jeho podstatě Božího syna.

²³On jim odpověděl: „Jistě mi řeknete toto přísloví: Lékaři uzdrav sám sebe! O čem jsme slyšeli, že se událo v Kafarnaum, učiň i zde doma.“ ²⁴Řekl: „Amen, pravím vám, žádný prorok není vítán ve své vlasti.“

Ježíš nečeká na to, až ho vyzvou k viditelnému důkazu jeho slov, tedy, že zažijí zázrak. Odmítne je dvěma příslovími: „*Lékaři uzdrav sám sebe*“ a „... *žádný prorok není vítán ve své vlasti...*“, o něm neplatí, že by musel nejdříve uzdravit sám sebe, aby dokázal, že je schopen uzdravovat, ale to, že žádný prorok není vítán ve své vlasti. Avšak jeho vlastní lidé si to neuvědomují a Ježíše odmítnou. Jejich představa Mesiáše je zcela jiná. Jejich země je v područí Římanů a tak chtějí člověka, který je osvobodí politicky. Čekají někoho, kdo je povede do boje proti utiskovateli. Ježíšovo kérygma je ohromující, avšak vyvíjí se jinak než by jeho „sousedé“ čekali.

⁷⁰ Srov. X. LÉON-DUFOUR, ed., *Slovník biblické teologie*, s. 167.

⁷¹ Srov. X. LÉON-DUFOUR, ed., *Slovník biblické teologie*, s. 168.

²⁵*Po pravdě vám říkám: Mnoho vdov bylo v Izraeli za dnů Eliášových, kdy se zavřelo nebe na tři a půl roku a na celou zemi přišel veliký hlad.*²⁶*A k žádné z nich nebyl Eliáš poslán, nýbrž jen k oné vdově do Sarepty v zemi sidónské.*²⁷*A mnoho malomocných bylo v Izraeli za proroka Elizea, a žádný nebyl očištěn, jen syrský Náman.*“

Lukáš Ježíšovu řeč značně prodloužil o příklady ze Starého zákona. Vybírá si Eliáše a Elizea a to určitě ne náhodou. Tahle Ježíšova zkušenost v městečku Nazaret má u Lukáše symbolickou a programovou povahu, když se odvolává na tak velké proroky, jako byli Eliáš a Elizeus. Ježíš porovnává sebe se zkušenostmi velkých proroků Izraele. On je dalším Eliášem a dalším Elizeem. A právě toto srovnání s Eliášem a Elizeem vyvolá velké pobouření. Proč asi? Eliáš přichází ke vdově ze Sarepty, která ho nikdy před tím neviděla a tvrdí, že je prorok a navíc po ní žádá poslední hrst mouky, kterou má pro sebe a pro syna. Chce, aby dala prvně najíst jemu a pak až synovi a sobě. Vdova váhá, ale nakonec uvěří řeči proroka a udělá, jak Eliáš žádá a zázrak se stal, nejsou o hladu. Vdova uvěřila, i když neměla žádný důkaz toho, že se tak stane. Nazaretané také požadují důkaz a Ježíš jim jako důkaz dává sebe. Oni ale nechtějí připustit, že potřebují pomoc a navíc od člověka, kterého přece „dobře znají“. Podobný je i příběh o Námánovi, kterému Elizeus poradí jak se zbavit malomocenství. Náman je nejprve rozněván a pokořen ale nakonec to, že je nevyлéčitelně nemocný, ho změní. Pokoří se a uvěří. Ponoří se do Jordánu a je uzdraven. Shromáždění dobře rozumí tomu, co jim chce Ježíš říct a právě tato výzva k pokoře je doslova rozzuří.⁷² Oni přece nic takového nepotřebují, oni jsou ti, kteří žijí, jak mají a co jim bude *tenhle syn Josefův* vykládat.

²⁸*Když to slyšeli, byli všichni v synagoze naplněni hněvem.*²⁹*Vstali, vyhnali ho z města a vedli ho až na sráz hory, na níž bylo jejich město vystavěno, aby ho svrhli dolů.*³⁰*On však prošel jejich středem a bral se dál.*

Vyhání ho ze synagogy a ženou na sráz za městem. Ale neshodí ho, Ježíš prochází jejich středem a odchází. Tahle scéna člověku jistě utkví v paměti. Co se stalo, že ho neshodili? Lukáš na konci tohoto příběhu naznačuje, co se bude dít dál. Evangelistův záměr je jasný, jeho čas ještě nepřišel. Navíc projití Ježíše je nezbytné, protože šíření Božího slova vychází ven k jiným. Použitím obratu „...a bral se dál...“ nebo chceme-li, pokračoval nebo postupoval, je zdůrazněn důležitý okamžik této chvíle.

⁷² Srov. D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 69.

Ježíš je nositelem Božího slova, jeho osudem je cesta do Jeruzaléma, kde jim bude vydán.⁷³ Lukáš taky ukazuje poslední část prorockého modelu, tedy zavržení od lidí. Tak, jak předpověděl Simeon, Ježíšovo poselství je totiž určeno pro všechny a ne jen pro židy a to je pro jeho krajany těžko pochopitelné a snesitelné. Bude následovat rozdělení uvnitř Izraele a to na ty, kteří Ježíše přijmou a na ty, co ho odsoudí.⁷⁴ Ježíš prochází jejich středem a bere se dál, jeho příběh začíná.

5.4. Shrnutí

I když je Lukášův příběh patřičně sjednocen, odehrává se ve dvou rovinách. Vypráví o naplnění Ježíšova poslání a zároveň také o nepochopení jeho poslání. Lukáš klade na tento příběh důraz, protože je třeba řádně vysvětlit, jak Teofilovi, tak i všem pozdějším čtenářům, proč židé Ježíše vlastně nepřijali. Zdá se, že pro nedostatek důkazů, ale skutečnost je jiná. Oni nechtěli změnit svá srdce a představa, že syn Josefov je Mesiáš, byl pro ně nepřekonatelný problém. Ježíš totiž nabízí jako důkaz sám sebe a to jim nestačí (avšak mnohým později ano). Izaiáš a později Jan Křtitel také připomínají, že až lidé uvidí přicházet slávu Páně a slávu spasení, tak mu budou muset připravit cestu.⁷⁵ Cestu ve svých srdcích. Ježíšova řeč je přímá a pravdivá, mluví k lidem, mezi kterými vyrůstal a má je rád. Což pak by jim chtěl namluvit něco nepravdivého? Jakkoliv je to velmi přímá řeč k jeho vlastním lidem a dokonce v jeho bydlišti je nepřijata a nepochopena. Nedošlo jim, že on není jen učitel Zákona a prorok, že on slovo Boží nejen vykládá, ale i aktualizuje. A to neznamená jen to, že ho přizpůsobuje své době ale „činí ho aktuálním“, převádí slovo do skutků, on je to Slovo, co říká, to naplňuje. On poslušný syn je naplněním každého slova.⁷⁶ Slovo, které je v židovské kultuře tak důležité, se stává tělem.⁷⁷ Lukášův Ježíš není žádný sociální a politický reformátor, ale je hluboce znepokojen fyzickými a psychickými potřebami člověka.⁷⁸ Když Ježíš nakonec prochází davem pryč, není to dosaženo „mocí“ Ducha svatého nebo zázrakem a on neodchází do „řecké diaspory“ (J 7,35), spíše odchází od

⁷³ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 539.

⁷⁴ Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 103.

⁷⁵ Srov. D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 72.

⁷⁶ Srov. S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Lukáše*, s. 102.

⁷⁷ Srov. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, s. 1204.

⁷⁸ Srov. J. NOLLAND, *Luke 1:1-9:20*, s. 197.

jeho příbuzných a přátel, aby šel k cizincům, avšak k cizincům žijícím v Galileji. Tenhle Lukášův motiv „prvně k židům“ roste a vrcholí ve Skutcích apoštolů 13,46. Proto Lukáš vkládá do Ježíšových úst slova Starého zákona. Kdo jiný by jim mohl více rozumět než židé? A oni tomu také velmi dobře rozumí, proto jsou nejprve nadšeni a pak rozzlobeni. Někteří odborníci se domnívají, že když Lukáš používá citace z Deutero Izaiáše, je zde Ježíš představen jako sluha Boží. Ale citace z Izaiáše (61,1-2; 58,6) není řeč sluhy. Tato pasáž by neměla mít tuto příchut'. Jednoduše proto, že „pomazaný“ v Izaiášovi je myšlen jako Mesiáš a Ježíš to vztahuje na sebe.⁷⁹ Lukáš ve svém textu dává jasně najevo, kdo Ježíš je a definuje jeho roli. Verše 25-27 poskytují zdůvodnění ze Starého zákona pro křesťanskou misi k pohanům.⁸⁰

⁷⁹ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 529

⁸⁰ Srov. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (I-IX)*, s. 537.

6. Závěr

Dnešní doba žije spíše obrazy než slovy. Proto by Ježíš nejspíš musel mít udělanou nějakou obrázkovou prezentaci, aby posluchače, diváky nějak zaujal. I když vlastně i jeho krajané takovou obrázkovou prezentaci vyžadovali, chtěli vidět zázraky. Obrazy. Jaké obrazy nám Lukáš vlastně nabídl? Můžeme vidět Ježíše, který vchází do sobotní synagogy, která je jistě plná a určitě ne tichá. Jde na místo, na které byl zvyklý, vždyť zde byl už mnohokrát. Ač to vypadá, že se zde čte jen z proroků, určitě tomu není tak, ještě před tím probíhá obvyklá bohoslužba. Když dojde na proroky, což bývalo na konci, Ježíš si bere slovo. Když Ježíš nakonec roluje svitek, tak synagoga ztichne. Po přečtení usedá, ale to už synagoga hučí. Lidé vykřikují, mávají rukama momentálně pochvalně. Ještě chvíli Ježíš vnímá slova chvály, než řekne slova pravdy a vybere si příklady ze Starého zákona. Lidé se mění v mžiku na samosoudce. Vlečou ho na sráz. Jistě ho i občas uhodí nebo poždůchnou, ale na srázu jim dochází dech. Můžeme si představit, jak se rozestupují a Ježíš prochází jejich středem, aniž by ho někdo zadržel. Tohle by mohl být filmový obraz, který byl už mnohokrát natočen dle představ filmových tvůrců. Lukáš však myslel spíše na obrazy skryté ve slovech. Ale skryté tak, aby čtenář pochopil, co chce evangelista vyjádřit a předat. Doba, ve které Lukáš žil, se však vyjadřovala jinak a chápala věci v jiných souvislostech. To, co čtenáři nebo posluchači tehdejší doby chápali jasně, nám může zůstat skryto. Proto bádání nad evangeliem a Písmem vůbec nenechává mnoho lidí chladnými. Naše epizoda pootvívá dveře do tehdejších sobot v synagogách, do chování a myšlení hlavně židovského obyvatelstva. Dává nám představu osoby Ježíše Krista. Zatímco naše společnost má problém přijmout Ježíše jako člověka, tehdejší společnost měla problém přijmout ho jako Božího syna. I tenhle úryvek byl podroben zkoumání mnoha odborníků a já se pokusila s jejich pomocí odkrýt Lukášovy slovní obrazy. Lukáš umisťuje kázání v Nazaretu na začátek svého evangelia, protože chce ukázat příští Ježíšovu cestu a poslání. Jasně vyjadřuje odmítnutí židů a pokouší se i vysvětlit proč, se to stalo. Čtením z Izaiáše nenechává čtenáře na pochybách, o koho jde. Nejde o nikoho menšího, než o toho, na koho po mnoho let a staletí čekali. Odmítnutím a odchodem Lukáš vyjadřuje, že on nepřišel jen kvůli „vyvolenému národu“, ale kvůli všem. Tato poselství snad byla dobře vyjádřena v této práci.

Práce začíná úvodem, kde jsem se krátce zamyslela nad významem slova vůbec a popsala jsem, co se bude v práci nacházet. V druhé kapitole jsem psala o Lukášově evangeliu. Krátce jsem evangelium představila, pak jsem se věnovala době vzniku a přibližnému místu sepsání, přiblížila jsem autora evangelia, kdo jim mohl být. Popsala jsem strukturu a charakter Lukášova evangelia a druhou kapitolu jsem uzavřela stručnou zmínkou o synoptické otázce.

Třetí kapitola byla věnována synagoze. Ježíš káže v synagoze, proto jsem se rozhodla o synagoze napsat. Synagoga je významným místem mnoha událostí v Novém zákoně. Historie synagogy sahá do starověku a její název vyjadřuje, k čemu sloužila. Prostor synagogy byl a je určen hlavně ke shromažďování se za účelem bohoslužby. Bohoslužba patří k synagoze, proto popisují i židovskou bohoslužbu, která se od starověku příliš neliší.

Nazaret se stal tématem čtvrté kapitoly. Nazaret byl v Ježíšově době bezvýznamná vesnice při okraji obchodních cest. Dnes je právě díky Ježíšovi známý po celém světě. Lukáš je jediný, kdo uvádí místo Ježíšova kázání na začátku jeho veřejné činnosti a vybral si je právě pro vyjádření Ježíšova údělu.

Pátá kapitola je ústřední částí mé práce, jak je patrné již z jejího názvu, který se shoduje s titulem mé práce. Je nejdelší ze všech kapitol a po krátkém úvodu začíná strukturou a kontextem textu. Než jsem text rozdělila a popsala, uvedla jsem, co tomuto kázání v Nazaretu předcházelo a poté co následovalo. V této kapitole je také text uveden tak, jak zní v Novém zákoně. Text jsem rozdělila do částí, kterých se držím i při výkladu. Po strukturálním rozdělení přichází na řadu synoptické srovnání, kde srovnávám, jak příběh popisují Marek, Matouš a Lukáš. Zde se ukazuje, že Lukáš text značně prodloužil a to s určitým záměrem. Také je patrné zařazení tohoto příběhu na začátek evangelia. Lukáše zjevně tato příhoda oslovila více než Matouše a Marka a použil ji jako předzvěst Ježíšova poslání. Po synoptickém srovnání už se věnuji samotnému úryvku. Ježíš přichází do Nazareta. Je zde uveden název místa, aby nikdo nebyl na pochybách, že Ježíš přišel ke svým domů. Sobotní bohoslužba v synagoze přibližuje Ježíše jako člověka zbožného a zároveň je zřejmé, že na bohoslužbu přichází s určitým záměrem. Všichni už o něm totiž slyšeli, co se s ním děje a tak se na to přišli podívat. Ježíš přichází zvěstovat spasení a zároveň vidí do jejich srdcí. Jeho slova jsou jasná a nikoho nenechávají na pochybách, o co vlastně jde. Jenže to právě je trnem

v oku nazaretským. Jakákoli rada nebo napomenutí je rozzlobí. Na tomto příběhu je ukázán postoj židů k Ježíšovi a také to proč vlastně přišel a kým ve skutečnosti je. Po výkladu následuje shrnutí. Šestá kapitola je závěrem celé práce.

Po prvním přečtení se může tato epizoda zdát ne příliš poučnou ani zajímavou, snad jen poněkud dramatickou. A právě tato dramatičnost člověka přinutí se nad úryvkem zamyslet. Lukáš v úvodu svého evangelia vkládá tuto příhodu, aby na ní ukázal Ježíšovo poslání. Ježíš přichází do Nazareta k židům, aby jim oznámil, že prorok, na kterého tak dlouho čekali, už přišel. I když židé rozumí slovům, která říká, nepochopí, o co jde. Dlouho očekávaný mesiáš nepřichází jen kvůli nim, ale kvůli všem lidem.

Použitá literatura

- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 2008¹⁴. ISBN 978-80-85810-55-4.
- BOCK, S. L., *Luke. Volume 1, 1:1-9:50*, BECNT, Grand Rapids, MI: Baker Academic, 1994. ISBN 978-0801010538.
- DOLEŽALOVÁ, J. – PUTÍK, A. – ŠEDINOVÁ, J., *Židovské tradice a zvyky*, Praha: Židovské muzeum, 1995. ISBN 978-80-246-1518-9.
- DOUGLAS, J. D., ed., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996 (= NBS). ISBN 80-85495-65-1.
- FAUSTI, S., *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*, Praha: Paulínky, 2011. ISBN 978-80-7450-025-1.
- FEINBERG, C. L., „Synagoga“, *NBS*, s. 990-991.
- FITZMYER, J. A., *The Gospel According to Luke (I-IX)*, AncB 28A, New York: Doubleday, 1981. ISBN 0385005156.
- FREEDMAN, D. N., ed., *Anchor Bible Dictionary*, I-VI, New York: Doubleday, 1992 (= ABD). ISBN 978-0385425834.
- GARLAND, D. E., *Luke*, ZECNT, Grand Rapids, MI: Zondervan, 2011. ISBN 978-0-310-24359-5.
- GOODING, D., *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-04-10.
- GREEN, J. B., *The Gospel of Luke*, NICNT, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1997. ISBN 978-0802823151.
- HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-725-1.
- CHARLEY, J. W. „Nazaret“, *NBS*, s. 654.
- JOHNSON, L. T., *Evangelium podle Lukáše*, Sacra pagina 3, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 978-3-940743-24-4.

- KUNETKA, F., *Židovský rok a jeho svátky*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 9788024419831.
- LÉON-DUFOUR, X., ed., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981.
- MAREČEK, P., *Úvod do Nového Zákona*, CMTF UP: 2007-2008. Nepublikovaná skripta pro potřeby studentů. Vystaveno 19. 12. 2007, Dostupné z: <
<https://edis.upol.cz/cmtf/folders-5/subfolder-325/>>.
- MAREČEK, P., „The Author of the Third Gospel“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Facultas Theologica Cyrillo-Methodiana, Theologica Olomucensia* 13 (2012), s. 27-39. ISSN: 1212-9038.
- MEYRES, E. M., „Synagogue“, *ABD*, VI, s. 251-260.
- MÜLLER, P.-G., *Evangelium sv. Lukáše*, MSKNZ 3, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 8071922617.
- NOLLAND, J., *Luke 1:1- 9:20*, WBC 35, Dallas: Word Books, 1989. ISBN 0849902347.
- NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992. ISBN 8090088112.
- POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 8070210524.
- POKORNÝ, P., *Vznešený Teofile, teologie Lukášova evangelia a skutků*, Třebenice: Mlýn, 1998. ISBN 809022962.
- POSPÍŠIL, C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 978-80-7195-394-4.
- STRANGE, J. F., „Nazareth“, *ABD*, IV, s. 1050-1051.
- TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003. ISBN 80-86036-79-0.
- TUCKETT, C. M., „Synoptic Problem“, *ABD*, VI, s. 263-270.

Seznam použitých zkratek

<i>ABD</i>	<i>Anchor Bible Dictionary</i> , I-VI, ed. D. N. Freedman, New York: Doubleday, 1992
AncB	Anchor Bible
ed.	editor (neboli vydavatel)
MSKNZ	Malý stuttgartský komentář. Nový zákon
<i>NBS</i>	<i>Nový biblický slovník</i> , ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 1996
např.	například
NICNT	New International Commentary on the New Testament
NZ	Nový zákon, novozákoní
po Kr.	po Kristu
Q	pramen logií
s.	strana, strany
srov.	srovnej
SZ	Starý zákon, starozákoní
tzv.	tak zvaný
WBC	Word Biblical Commentary
ZENTC	Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament

Označení biblických knih je převzato z *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenický překlad*, s. 5-6.